

Nr 63

Av herr **Fröding m. fl.**, om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.

(Lika lydande med motion nr 47 i Första kammaren)

Med bifall till en till 1959 års riksdag väckt proposition (nr 146) beslöt samma års riksdag vissa ändringar i lagen om villkorlig dom. Bland annat antogs sålunda en § 14 a av följande lydelse:

Uppkommer sedan villkorlig dom meddelats enligt 1 § fråga om att förklara anståndet förverkat eller att besluta om annan åtgärd, varom stadgas i 12 §, må domstolen, såframt särskilda omständigheter föranleda därtill, förordna att den dömde skall på lämpligt sätt omhändertagas i avbidan på vidare förordnande.

Den som sålunda omhändertages må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock domstolen genom nytt beslut förordna att han skall kvarhållas ytterligare högst en vecka. Efter provotidens slut må den dömde ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

Första lagutskottet hade i sitt utlåtande (nr 25) med bifall till härom i de likalydande motionerna I: 472 och II: 577 framställt yrkande föreslagit den ändringen i det genom propositionen framlagda förslaget att sista stycket i § 14 a måtte utgå. En minoritet inom utskottet hade dock reserverat sig för propositionens antagande i oförändrat skick. Sedan kamrarna stannat i olika beslut i berörda fråga, i det att andra kammaren med 107 röster mot 101 beslutat i enlighet med utskottets förslag men första kammaren med 71 röster mot 63 i enlighet med reservanternas, antogs efter företagen sammanjämkning vad första kammaren sålunda beslutat såsom riksdagens beslut.

I motionerna hade bl. a. anförts:

Syftet med att möjliggöra ett tillfälligt omhändertagande är att övervakningsorganen genom ett ingripande skall få möjlighet att söka förebygga en utveckling mot fortsatt brottslighet. En dylik befogenhet att ingripa kommer säkerligen också att medföra, att man i många fall kan undvika ett förverkande av den villkorliga domen. Departementschefen framhåller också att det bör beaktas »att om ett tillfälligt omhändertagande icke kommer till stånd, ofta ingen annan utväg återstår än att tillgripa åtgärder som är långt mera ingripande mot den dömde».

Mot denna bakgrund är det förvånande att justitieministern föresla-

git att den nya bestämmelsen icke skall göras tillämplig å den som är under 18 år. Som enda motiv för 18-årsgränsen åberopas, att ett omhändertagande i polisarrest synes böra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna. Självfallet bör man i görligaste mån undvika att de yngsta lagöverträdarna omhändertages i polisarrest, men att endast på denna grund undantaga 15—17-åringar anser vi inte motiverat. En förbättring av polisarresternas beskaffenhet är att förvänta, och tills detta kunnat ske torde man, såsom strafflagberedningen uttalat, kunna utverka att i ömmande fall den omhändertagne placeras på någon barnavårdande institution.

Enligt vår mening är särskilt påkallat att möjlighet finns att ingripa mot villkorligt dömda i åldern 15—17 år, då ett ingripande av angivet slag torde vara mera kännbart i angivna åldrar än då det gäller kriminella över 18 år. De yngsta lagöverträdarna lär i allmänhet också vara mer mottagliga för en dylik tillrättaförande åtgärd. Det torde också såsom lagrådet framhåller »föreligga påtagligt stor risk för att dessa yngre lagöverträdare skola komma på avvägar, när de undandragit sig övervakning. Ofta lära de i sådana fall ha kommit under inflytande av äldre kamrater, som påverka dem i negativ riktning.»

Varken strafflagberedningen eller någon av de över dess förslag hörda remissinstanserna har ifrågasatt någon begränsning av bestämmelserna i fråga om villkorligt dömda under 18 år. Lagrådet har direkt gått emot den i propositionen föreslagna begränsningen.

Utskottet hade i anledning av motionerna anfört:

Möjligheten att tillfälligt omhändertaga villkorligt dömd skall enligt förslaget icke få användas beträffande dem som är under 18 år. I lagförslaget har en särskild undantagsbestämmelse upptagits härom. Såsom skäl härför har i propositionen angivits att ett omhändertagande i polisarrest synes böra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna.

I motionerna I: 472 och II: 577 har, med åberopande bl. a. av att lagrådet motsatt sig ett undantagande av de yngsta lagöverträdarna, hemställt, att bestämmelsen i fråga måtte utgå.

Det närmaste syftet med den föreslagna reformen är att ge övervakningsorganen möjlighet att undanröja en mer eller mindre akut risk för återfall i brott genom att under tiden för omhändertagandet ordna den villkorligt dömdes förhållanden och hjälpa honom till rätta. Det synes antagligt att man härigenom i många fall skulle kunna bryta en farlig utveckling mot fortsatt brottslighet och undvika för den dömde långt mera kännbara ingripanden. Denna reform, varav behov visat sig föreligga på det praktiska fältet och för vilken även talar gynnsamma erfarenheter av ett liknande institut i fråga om villkorligt frigivna, synes vara lika värdefullt vid behandlingen av sådana lagöverträdare, vilka erhållit villkorlig dom men icke uppnått 18 års ålder, som av övriga villkorligt dömda. Även om de villkorligt dömda i åldern 15—17 år utgör en relativt liten grupp, synes därför icke svårigheten att på tillfredsställande sätt placera de omhändertagna av denna kategori böra få stå hindrande i vägen för en i och för sig önskvärd reform. Det är därför angeläget att undersöka, om icke de principiella betänkligheter som kan

resas mot att göra den nya bestämmelsen tillämplig även på sistnämnda kategori kan undanröjas.

Enighet torde råda om att ett omhändertagande i polisarrest av de yngsta lagöverträdarna såvitt möjligt bör undvikas. I det ifrågavarande nya stadgandet, 14 a §, anges att den dömd skall omhändertagas på lämpligt sätt. Redan denna utformning av lagtexten synes giva anvisning om att ett bedömande av lämpligheten av sättet för omhändertagandet skall äga rum i varje särskilt fall. Att kraven härvid måste ställas högre när det gäller att placera det yngre klientelet är självfallet. Skulle bestämmelsen om omhändertagandet tillämpas på de villkorligt dömda i åldern 15—17 år bleve det i regel nödvändigt att ha andra placeringsmöjligheter än polisarresterna, vilka i varje fall i sitt nuvarande skick i allmänhet icke torde uppfylla de krav som måste ställas för att sättet för omhändertagandet skall anses lämpligt. I princip skulle därför ordningen vara den, att plats å någon barnavårdande institution i första hand bör utverkas när fråga uppkommer att omhändertaga villkorligt dömda i ifrågavarande åldersgrupper. Med hänsyn till att antalet fall av omhändertagande inom denna grupp, som i och för sig är relativt liten, måste antagas bli förhållandevis obetydligt, torde detta så gott som undantagslöst kunna utverkas. Detta förutsätter emellertid att domstolen i förekommande fall tager kontakt med vederbörande barnavårdsorgan. För att säkerställa att den nu angivna ordningen kommer att tillämpas när omhändertagandet av villkorligt dömd i åldern 15—17 år blir aktuellt bör erforderliga bestämmelser meddelas av Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifter till lagen. Såsom departementschefen erinrat kan tillämpningsföreskrifter utfärdas av Kungl. Maj:t med stöd av 28 § lagen om villkorlig dom.

Med åberopande av det anförda får utskottet förorda, att riksdagen antager det genom propositionen framlagda lagförslaget med den ändringen att sista stycket av 14 a § utgår.

Reservanterna åter hade anfört bl. a.:

Då departementschefen förordat ifrågavarande undantagsbestämelse har han utgått från att den omhändertagne i regel får placeras i polisarrest. Enighet torde råda om att ett omhändertagande i polisarrest av de yngsta lagöverträdarna såvitt möjligt bör undvikas. Lagrådet och motionärerna har emellertid uttalat att innan den väntade förbättringen av polisarresterna hunnit genomföras i ömmande fall placering av den omhändertagne på någon barnavårdande institution torde kunna utverkas. Utskottet finner för sin del att en realistisk bedömning av barnavårdens resurser närmast ger vid handen att det icke annat än undantagsvis skulle bli möjligt att inom barnavården erhålla plats för ifrågavarande klientel. Följden skulle därför bli att omhändertagandet av villkorligt dömda i åldern 15—17 år i regel finge ske i polisarrest. En sådan konsekvens, som mindre väl låter sig förena med den antagna principen att ungdom i åldern under 18 år skall omhändertagas inom socialvården, kan enligt utskottets mening icke anses försvarlig.

Frågan om rätt för domstol att låta tillfälligt omhändertaga jämväl villkorligt dömd som icke fyllt aderton år synes efter tillkomsten av

barnavårdslagen den 29 april 1960 böra bli föremål för omprövning. Enligt 30 § sistnämnda lag har sålunda barnavårdsnämnd under i paragrafen angivna förutsättningar tillagts befogenhet att omhändertaga underårig för utredning under en tid av högst fyra veckor. Enligt lagens 11 § har även nämndens ordförande givits rätt att interimistiskt förordna om dylikt omhändertagande. Vidare har enligt 33 § även polismyndighet under i paragrafen angivna förutsättningar tillagts rätt att på lämpligt sätt taga underårig i förvar i avbidan på barnavårdsnämndens beslut.

Med hänsyn till de befogenheter som sålunda tillagts barnavårds- och polismyndighet synes det icke påkallat att bibehålla den i § 14 a sista stycket lagen om villkorlig dom föreskrivna inskränkningen i domstols rätt att i avbidan på vidare förordnande tillfälligt omhändertaga villkorligt dömd.

Under åberopande av vad sålunda anförts liksom av de i ovannämnda motioner och utskottsutlåtande anförda skälen hemställes,

att riksdagen måtte för sin del och med ikraftträdande fr. o. m. den 1 juli 1961 besluta om sådan ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom att sista stycket i § 14 a utgår.

Stockholm den 10 januari 1961

Nils-G. Fröding

Robert Johansson

Brita Elmén